

অসমত ব্ৰিটিছ বিৰোধী জাগৰণ আৰু কৃষক বিদ্ৰোহ

মূল আলোচ্য বিষয়

- অসমত ব্ৰিটিছ বিৰোধী জাগৰণ
- ভাৰতবৰ্ষৰ ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহ আৰু অসমত ইয়াৰ প্ৰভাৱ
- মণিৰাম দেৱানৰ বিদ্ৰোহ
- বিদ্ৰোহৰ বিফলতাৰ কাৰণ
- অসমত ব্ৰিটিছৰ ৰাজহ বন্দবস্তিৰ প্ৰভাৱ
- ৰাইজমেল আৰু বিভিন্ন স্থানত কৃষক বিদ্ৰোহ
- জনজাতীয় বিদ্ৰোহ

৩.০ : অসমত ব্ৰিটিছ বিৰোধী জাগৰণ

উনবিংশ শতিকাৰ ব্ৰিছ আৰু চল্লিছৰ দশকত ভাৰতবৰ্ষত ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে এক শক্তিশালী শাসকৰ ৰূপত প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল। অসমতো তেওঁলোকে এক শক্তিশালী প্ৰশাসনিক গাঁথনিৰ সৃষ্টি কৰি স্থানীয় লোকৰ দ্বাৰা হ'বপৰা যিকোনো ব্ৰিটিছ বিৰোধী উত্থানক বাধা প্ৰদান কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। গোমধৰ কোঁৱৰ, পিয়লি ফুকনৰ বিদ্ৰোহৰ ব্যৰ্থতাই তাকেই প্ৰমাণ কৰিছিল। এক সম্পূৰ্ণ নতুন ৰাজহ ব্যৱস্থাবে অৰ্থনীতিও তেওঁলোকৰ আয়তলৈ আনিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এই ৰাজহ ব্যৱস্থাত বিদেশী চৰকাৰখনে কৰ-কাটল সংগ্ৰহতহে বেছি গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছিল। দৰিদ্ৰ প্ৰজা তথা কৃষকৰ

দুখ-দুৰ্দৰ্শা মোচন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰে একো ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা নাছিল। অসমত ব্ৰিটিছ শাসনৰ পূৰ্বৱৰ্তী অৱস্থাত মুদ্ৰাৰে ৰাজহ সংগ্ৰহৰ ব্যৱস্থা নাছিল। কিন্তু ইংৰাজে প্ৰৱৰ্তন কৰা টকাৰ মাধ্যমত মাটিৰ খাজনা আৰু অন্যান্য কৰ-কাটল সংগ্ৰহৰ ব্যৱস্থাই অসমীয়া প্ৰজাৰ অৱস্থা শোচনীয় কৰি তুলিছিল আৰু ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ শোষণ দিনক দিনে বৃদ্ধি পাই আহিছিল। তলত দিয়া পৰিসংখ্যাই ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ আগে আগে অসমত বৃদ্ধি হোৱা ৰাজহৰ এক আভাস দিব পাৰিব। (টকাৰ হিচাপত)

জিলা	১৮৩২-৩৩	১৮৪২-৪৩	১৮৫২-৫৩
কামৰূপ	১,১০,১৮১ টকা	২,৫২,৯৯১ টকা	২,৯৫,৯৯৬ টকা
দৰং	৪১,৫০৬ টকা	১,৩৫,৪৫৪ টকা	১,৫৭,৭৯৫ টকা
নগাঁও	৩১,৫০৯ টকা	১,১০,৩১৪ টকা	১,২৮,৮৭৩ টকা
শিৱসাগৰ	_____	৮০,৮৪৩ টকা	১,১৪,৪৬৩ টকা
লখিমপুৰ	_____	৩৪,৭৮০ টকা	৪৬,৫৫৩ টকা
মুঠ	১,৮৩,১৯৬ টকা	৬,১৪,৩৮২ টকা	৭,৪৩,৬৮০ টকা

আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকন

ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ নতুন ভূমি ৰাজহ বৃদ্ধিৰ নীতি আৰু মুদ্ৰা অৰ্থনীতিয়ে অসমীয়া সৰ্বসাধাৰণ মানুহৰ মনত তীব্ৰ অসন্তুষ্টিৰ সৃষ্টি কৰিছিল। এই মুদ্ৰা অৰ্থনীতিয়ে অসমত সুদখোৰ মহাজন শ্ৰেণীৰ সৃষ্টি কৰিছিল আৰু অসমীয়া প্ৰজাই এই সুদখোৰ মহাজন শ্ৰেণীৰপৰা টকা ধাৰলৈ লৈ হ'লেও ভূমি ৰাজহ চৰকাৰক দিবলৈ বাধ্য হৈছিল। এই মহাজন শ্ৰেণীটো আছিল বহিৰাগত বেপাৰী, মাৰোৱাৰী (কেঞা) আৰু বাঙালী মহাজন।

সেই সময়ত অসমৰ গাঁওসমূহ আত্মনিৰ্ভৰশীল আছিল আৰু উৎপন্ন বস্তু বেচি ধন ঘটাৰ সুবিধা একেবাৰেই নাছিল। তদুপৰি বজাৰ-সমাৰৰ সীমাবদ্ধতাই অসমীয়া প্ৰজাক জুৰুলা কৰি তুলিছিল।

ভূমিৰ খাজনাই যে অসমীয়া মানুহৰ ককাল ভাঙিছিল তাক আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকনেও ১৮৫৩ চনত মফট মিলছ চাহাবক দিয়া আৰ্জিত লিখিছিল যে ব্ৰিটিছে প্ৰৱৰ্তন কৰা ভূমি ৰাজহ কৃষকে দিব পৰাতকৈ বহু বেছি আছিল।

আনহাতে, ব্ৰিটিছ চৰকাৰে কৃষি কাৰ্য উন্নয়নৰ বাবে একো ব্যৱস্থা গ্ৰহণ নকৰাৰ ফলত অসমত বতৰ প্ৰতিকূল হ'লেই খাদ্য শস্য উৎপাদনত বিঘিনি ঘটিছিল আৰু অৱধাৰিতভাৱেই অসমীয়া প্ৰজাগণ দুৰ্ভিক্ষৰ কবলত পৰিছিল। আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকনে মফট মিলছক দিয়া আৰ্জিত উল্লেখ কৰিছিল যে ১৮৫১ চনত কামৰূপ আৰু দৰঙৰ কোনো অঞ্চলত এনে অৱস্থাৰ সৃষ্টি হৈছিল যে মাক-দেউতাকে পৰিয়ালৰ

মূল্যবান গহনা-গাঠৰিৰ উপৰি নিজৰ ল'ৰা-ছোৱালীকো কেইমুঠিমান চাউলৰ বাবে বিক্ৰী কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। ইফালে কলেৰা আৰু বসন্তই উজনি অসমত মহামাৰীৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল। ১৮৩৯, ১৮৪৭ আৰু ১৮৫২ চনত এই মহামাৰীয়ে অসমৰ ভালেমান গাঁও উছন কৰিছিল।

তদুপৰি ইংৰাজে ঊনবিংশ শতিকাৰ আগভাগতে উজনি অসমত চাহ বাগিচা স্থাপন কৰিছিল। চাহ খেতিয়কক উৎসাহিত কৰিবলৈ চাহ বাগিচাৰ অন্তৰ্গত ভূমিৰ ৰাজহ বেহাই দিছিল। ফলস্বৰূপে ভূমি ৰাজহৰ বোজা দুখীয়া সাধাৰণ কৃষকে বহন কৰিবলগীয়া হৈছিল।

ইংৰাজৰ ৰাজহ ব্যৱস্থাত মুদ্ৰা অৰ্থনীতিৰ প্ৰচলনৰ উপৰি আন আন কিছুমান কাৰকে অসমীয়া প্ৰজাৰ অৱস্থা শোচনীয় কৰি তুলিছিল। উদাহৰণস্বৰূপে ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ দৰেই অসমতো ব্ৰিটিছ শাসনে কুটীৰ শিল্পৰ অৱনতিত অৰিহণা যোগাইছিল। আহোম ৰাজত্বৰ দিনৰপৰাই অসমৰ পাট-মুগাৰ ভাৰতবৰ্ষত এক বিশেষ বজাৰ আছিল। কিন্তু ব্ৰিটিছ শাসনে বিলাতী বস্ত্ৰৰ আমদানিত পৃষ্ঠপোষকতা কৰাত অসমীয়া এই কুটীৰ শিল্পৰ লগত জড়িত মানুহখিনিৰ অৱস্থা শোচনীয় হৈ পৰিছিল।

সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ মানুহৰ এই অৱস্থাৰ বিপৰীতে অভিজাত শ্ৰেণীৰ লোকসকলৰো যে ব্ৰিটিছৰ অধীনত অৱস্থা ভাল আছিল সেইটো ক'ব নোৱাৰি। আহোম সামন্তীয় শ্ৰেণীটোৰ কিছুসংখ্যক লোক আৰম্ভণিৰেপৰা ব্ৰিটিছ শাসনৰ লগত জড়িত হ'বলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও আধুনিক শিক্ষাৰে শিক্ষিত নোহোৱা বাবে গৰিষ্ঠসংখ্যকেই নতুন প্ৰশাসনত অংশ ল'বলৈ সক্ষম হোৱা নাছিল। আনহাতে, ইংৰাজ শাসকেও প্ৰশাসন চলাবলৈ বংগদেশৰপৰা বাঙালী শিক্ষিত লোকক আমদানি কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। ফলস্বৰূপে অসমৰ আহোম শাসনৰ দিনৰ ডা-ডাঙৰীয়াসকলে দ্ৰুত হাৰত কৰ্মসংস্থান হেৰুৱাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। ইফালে প্ৰশাসনত নতুনকৈ নিয়োজিত বাঙালী বাবুসকলে ক্ৰমান্বয়ে অসমৰ প্ৰশাসনিক জীৱনত প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল।

অসমীয়া অভিজাত শ্ৰেণীৰ যিসকল লোকে আহোম ৰাজত্বত ফুকন, বৰুৱা, ৰাজখোৱা আদি বিষয়বাব পাইছিল, তেওঁলোকক ইংৰাজৰ দিনত কিছুসংখ্যকক মৌজাদাৰৰ বাব দি ৰাজহ সংগ্ৰহৰ দায়িত্ব দিয়া হৈছিল যদিও বহুতো অঞ্চলত অসমৰ বাহিৰৰপৰা বিশেষকৈ বংগদেশৰ শ্ৰীহট্ট আৰু পশ্চিম ভাৰতৰ মাৰোৱাৰ আদি অঞ্চলৰপৰা বাঙালী আৰু মাৰোৱাৰী সম্প্ৰদায়ৰ লোকক আনি দায়িত্ব অপৰ্ণ কৰিছিল। ইংৰাজৰ এই কাৰ্যই অসমীয়া অভিজাত শ্ৰেণীটোক বঞ্চিত কৰাৰ লগতে বিদেশীৰ অধীনত ৰায়ত হ'বলগীয়া অৱস্থাৰ সৃষ্টি হৈছিল বুলি অভিযোগ উঠিছিল।

তদুপৰি আহোম ৰাজত্ব কালত অসমৰ অভিজাত শ্ৰেণীটোৱে লগুৱা-লিকছৌ, বান্দী-বেটী আদিৰ সেৱা-শুশ্ৰূষাৰে এক বিলাসী তথা আৰামৰ জীৱন যাপন কৰিছিল। কিন্তু ১৮৪৩ চনত অসমত ইংৰাজে দাস প্ৰথাৰ বিলুপ্তি ঘটোৱাত ব্ৰাহ্মণ, পুৰোহিত বা অন্যান্য অভিজাত শ্ৰেণীৰ ব্যক্তিসকলে তেওঁলোকৰ খাট-পাম তথা কৃষিকৰ্মত শাৰীৰিক

শ্রম কৰা মানুহৰ অভাৱ অনুভৱ কৰিবলৈ লৈছিল। এই শ্ৰেণীটোৱে স্বাভাৱিকতেই সামাজিক মৰ্যাদা আৰু প্ৰতিপত্তি হেৰুৱাই নতুন শাসন ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি অসন্তুষ্ট হৈ পৰিছিল। তেওঁলোকে নিজৰ কৃষিকৰ্ম বা অন্যান্য কাৰ্যত পূৰ্বৰ লগুৱা লিকচৌৰ দৰেই কাৰ্যিক শ্রম কৰিবলগীয়া হোৱাত অপমানিত অনুভৱ কৰিছিল।

আনহাতে, ইংৰাজ চৰকাৰৰ দাসত্ব প্ৰথা নিষিদ্ধকৰণে যে আহোম ৰাজত্বৰ লগুৱা-লিকচৌৰ অৱস্থা উন্নত কৰিছিল, তাকো ক'ব পৰা নাযায়। ব্ৰিটিছে অসমত নতুনকৈ খোলা চাহ বাগিচাসমূহত বনুৱাৰ যোগান ধৰিবলৈহে অভিজাত শ্ৰেণীৰ কবলৰপৰা এই শ্ৰেণীটোক মুক্ত কৰিছিল। তেওঁলোকৰ উন্নয়নৰ বাবে কোনো তাৎক্ষণিক ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা নাছিল। গতিকে এই শ্ৰেণীটোও ইংৰাজ শাসনৰ প্ৰতি সন্তুষ্ট আছিল বুলি ক'ব নোৱাৰি।

ইতিহাসবিদ হেৰম্বকান্ত বৰপূজাৰীয়ে উল্লেখ কৰিছে যে উজনি অসমৰ ভালেমান ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিতে ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহত ব্ৰিটিছ শাসনৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিছিল, যিহেতু তেওঁলোকৰ হাতৰপৰা ব্ৰিটিছ চৰকাৰে পূৰ্বৰপৰা ভোগ-দখল কৰি অহা লাখেৰাজ তথা নিস্কৰ ভূমিসমূহৰ অতিৰিক্তখিনি কাঢ়ি লৈছিল আৰু বাকীখিনিৰ ওপৰত খাজনা বহুৱাইছিল। স্বাভাৱিকতে এই শ্ৰেণীৰ লোকসকলো ইংৰাজ শাসনৰ বিৰোধী হৈ পৰিছিল।

উপৰিউক্ত আলোচনাৰপৰা ক'ব পৰা যায় যে ১৮৫৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ পূৰ্বৰ প্ৰায় তিনি দশকজোৰা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ শাসনে জনসাধাৰণৰ কোনো শ্ৰেণীকে সন্তুষ্ট কৰিব পৰা নাছিল। ইংৰাজ শাসনৰ আৰম্ভণিৰ গোমধৰ কোঁৱৰ, পিয়লি ফুকন বা গদাধৰৰ বিদ্ৰোহ আছিল কেৱল আহোম অভিজাত ডা-ডাঙৰীয়াসকলৰ বিদেশী শাসনৰ বিৰুদ্ধে প্ৰকাশ কৰা অসন্তুষ্টি। এই বিদ্ৰোহসমূহ তেওঁলোকৰ মাজতেই সীমাবদ্ধ আছিল। সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ লোকৰ অংশগ্ৰহণ নাছিলেই। কিন্তু এই বিদ্ৰোহসমূহ দমন হোৱাৰ পিছৰ কালছোৱাত ইংৰাজ শাসনৰ বিৰুদ্ধে পুঞ্জিভূত অসন্তুষ্টি সৰ্বসাধাৰণলৈও বিয়পি পৰিছিল। ব্ৰিটিছ শাসন-শোষণৰ বিৰুদ্ধে অসমীয়া জনসাধাৰণ জাগ্ৰত হৈছিল।

৩.১ : অসমত ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ প্ৰভাৱ

আধুনিক ভাৰত বুৰঞ্জীত ১৮৫৭ চন এক বিশেষভাৱে উল্লেখনীয় বছৰ। ব্ৰিটিছ সৈন্য বাহিনীত থকা ভাৰতীয় সৈন্যই এই বছৰতেই বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰি ভাৰতবৰ্ষত ব্ৰিটিছ শাসনৰ ভেঁটি কঁপাই তুলিছিল। ব্ৰিটিছৰ সাম্ৰাজ্যবাদী নীতি যেনে— লৰ্ড ওৱেলচ্‌লিৰ বশ্যতামূলক মিত্ৰতা নীতি, লৰ্ড ডেলহাউচীৰ স্বত্ববিলোপ নীতি আদিয়ে বিভিন্ন ভাৰতীয় ৰাজ্যক ব্ৰিটিছৰ সাম্ৰাজ্যত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছিল। এই ৰাজ্যসমূহৰ বঞ্চিত শাসকসকলৰ লগতে তেওঁলোকৰ সমৰ্থকসকলে ভাৰতীয় সৈন্যই যেতিয়া তেওঁলোকৰ বিভিন্ন দুৰ্দশাৰ প্ৰতিবাদত ১৮৫৭ চনৰ ১০ মে' তাৰিখে মিৰাটত বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিছিল, তেতিয়া এই বিদ্ৰোহী সৈন্য বাহিনীক সম্পূৰ্ণ সমৰ্থন আগবঢ়াই বিদ্ৰোহ আৰু শক্তিশালী কৰি তুলিছিল। মোগল সম্ৰাট দ্বিতীয় বাহাদুৰ শ্বাহ, কাণপুৰৰ নানা চাহেব, মাৰাঠা নেতা

তাঁতিয়া টোপে, ঝাঞ্চীৰ ৰাণী লক্ষ্মী বাঈ আদিয়ে এই বিদ্রোহৰ নেতৃত্ব প্ৰদান কৰিছিল। বিদ্রোহীসকলে দ্বিতীয় বাহাদুৰ শ্বাহক পুনৰ মোগল সম্ৰাট পাতি ব্ৰিটিছৰ শাসন চিৰদিনলৈ ভাৰতবৰ্ষত অৱসান ঘটাব বিচাৰিছিল।

ইতিমধ্যে আলোচনা কৰা হৈছে যে ব্ৰিটিছ শাসন-শোষণৰ বিৰুদ্ধে অসমীয়া জনসাধাৰণ জাগ্ৰত হৈ উঠিছিল। ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহে অসমৰ অভিজাত শ্ৰেণীটোক ব্ৰিটিছ শাসন ওফৰাই পুৰণি ৰাজতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ এক সোণালী সুযোগ প্ৰদান কৰিছিল। সেয়েহে ১৮৫৭ চনৰ বিদ্রোহে অসমতো প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত কিছুসংখ্যক লোকে অসমত অৱস্থান কৰা ব্ৰিটিছ সৈন্য বাহিনীত থকা ভাৰতীয় সেনাৰ মাজত অসন্তুষ্টি বিয়পাই অসমতো চিপাহী বিদ্রোহৰ উত্থান ঘটাই তেওঁলোকৰ সহায়ত ইংৰাজক খেদি আহোম ৰাজপৰিয়ালৰ এজন কোঁৱৰক অসমৰ ৰজা হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। বৰাক উপত্যকাতো চিতাগঞ্জৰপৰা অহা চিপাহীসকলে বিদ্রোহৰ সূচনা কৰিছিল।

উত্তৰ ভাৰতত যেতিয়া বিদ্রোহ আৰম্ভ হৈছিল অসমত তেতিয়া ইংৰাজ সৈন্যৰ দুটা ৰেজিমেন্ট আছিল— ডিব্ৰুগড়ৰ প্ৰথম আসাম লাইট ইনফেণ্ট্ৰী আৰু গুৱাহাটীৰ দ্বিতীয় আসাম লাইট ইনফেণ্ট্ৰী। যদিও প্ৰথম অৱস্থাত এই দুয়োটা ৰেজিমেন্টৰ সৈন্যসকল নিৰ্বিকাৰ আছিল, বিহাৰত চিপাহী বিদ্রোহৰ খবৰ পাই অসমতো ডিব্ৰুগড়-গুৱাহাটীৰ ৰেজিমেন্টৰ লগতে শিৱসাগৰ আৰু চৈখোৱাত থকা ছাউনিৰ সৈন্যৰ মাজতো কিছু অসন্তুষ্টি বিয়পি পৰা দেখা গৈছিল।

মণিৰাম দেৱানৰ বিদ্রোহ :

যিসকলে সৈন্য বাহিনীৰ মাজত ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে অসন্তুষ্টি বিয়পোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল তেওঁলোক আছিল অসমৰ পুৰণি অভিজাত শ্ৰেণীৰ কিছু লোক। তেওঁলোকে অসমৰ পৰা ব্ৰিটিছ শাসন ওফৰোৱাৰ লগতে প্ৰাক্তন আহোম ৰজা পুৰন্দৰ সিংহৰ নাতি কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক সিংহাসনত প্ৰতিষ্ঠা কৰি আহোম ৰাজতন্ত্ৰৰ পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ সপোন দেখিছিল। এই সমগ্ৰ পৰিকল্পনাৰ মূলতে আছিল মণিৰাম বৰভাণ্ডাৰ বৰুৱা, যি মণিৰাম দেৱান নামেৰে জনপ্ৰিয় আছিল। যেতিয়া মিৰাটত প্ৰথমবাৰৰ বাবে ভাৰতীয় সৈন্যই বিদ্রোহ ঘোষণা কৰিছিল, মণিৰাম দেৱানে কলিকতাত বাহৰ পাতি আছিল। এজন আহোম ৰাজকোঁৱৰৰ হাতত শাসনভাৰ প্ৰদান কৰি উজনি অসমৰ কিছু অংশত আহোম ৰাজতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ উদ্দেশ্যে তেওঁ কলিকতালৈ ব্ৰিটিছ চৰকাৰক এখন আৰ্জি পেচ কৰিবলৈ গৈছিল।

কলিকতাত মণিৰাম দেৱানে মধুমল্লিক নামৰ এজন বাঙালী মুক্তিযোদ্ধাৰ লগ লাগি অসমৰপৰা ইংৰাজক খেদোৱাৰ যড়যন্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল। বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া, ফৰ্মুদ আলী, পিয়লি বৰুৱা, দুতিৰাম বৰুৱা, মায়াৰাম নাজিৰ আদি অসমৰ অভিজাত শ্ৰেণীৰ কিছু লোকে মণিৰাম দেৱানৰ আহ্বানৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাইছিল। এইটো ঠিক হৈছিল যে আহোম কোঁৱৰ কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহৰ অধীনত অসমৰ চিপাহীসকলে বিদ্রোহ কৰিব আৰু

ঝাঞ্চীৰ ৰাণী লক্ষ্মী বাঈ

মণিৰাম দেৱানে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰসহ কলিকতাৰপৰা আহি সহায়ৰ হাত আগবঢ়াব।

ইংৰাজ চৰকাৰে এই ষড়যন্ত্ৰৰ উমান ১৮৫৭ চনৰ আগষ্ট মাহৰ মাজভাগতে পাইছিল। সেই অনুযায়ী বিদ্ৰোহীসকলক দমন কৰিবলৈ প্ৰস্তুতি সম্পূৰ্ণ কৰি তুলিছিল। চীফ কমিছনাৰ জেন্কিনচে পৰিস্থিতিৰ গুৰুত্ব বুজি বংগদেশৰপৰা প্ৰশিক্ষিত ইউৰোপীয়ান সৈন্যৰ এক ফৌজ পঠিয়াবলৈ চৰকাৰলৈ অনুৰোধ কৰিছিল।

১৮৫৭ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহৰ আগভাগত শিৱসাগৰৰ প্ৰিন্সিপাল এছিছটেণ্ট কেপ্টেইন হলৰইডে (Holroyd) মণিৰাম দেৱানে লিখা বহুকেইখন চিঠি ধৰা পেলাবলৈ সক্ষম হয়, য'ত ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে কৰা ষড়যন্ত্ৰৰ উল্লেখ আছিল। কেপ্টেইন হলৰইডৰ আহ্বানত কেপ্টেইন লউডাৰ (Louthur) এটি ব্ৰিটিছ ফৌজৰ সৈতে যোৰহাটত উপস্থিত হয় আৰু ছেপ্টেম্বৰ ৭ তাৰিখে কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক আটক কৰে। আহোম ৰাজকোঁৱৰক কলিকতালৈ পঠিয়াই আলিপুৰ জেইলত বন্দী কৰি ৰখা হয়।

কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহৰ গ্ৰেপ্তাৰৰ পিছতেই কলিকতাত মণিৰাম দেৱানক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। মণিৰাম দেৱান ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে কৰা ষড়যন্ত্ৰৰ মূল নায়ক আছিল। তেওঁক আলিপুৰ জেইলত প্ৰায় আঢ়ৈ মাহ ৰখা হয় আৰু ডিচেম্বৰ মাহত যোৰহাটলৈ প্ৰেৰণ কৰা হয়।

কেপ্টেইন হলৰইডে বিশেষভাৱে গঠিত বিচাৰপীঠৰ দ্বাৰা মণিৰাম দেৱান আৰু পিয়লি বৰুৱাক ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে কৰা ষড়যন্ত্ৰৰ বাবে দোষী সাব্যস্ত কৰে আৰু ফাঁচীৰ ছকুম জাৰি কৰে। সেই অনুযায়ী ১৮৫৮ চনৰ ২৬ ফেব্ৰুৱাৰীত যোৰহাট কাৰাগাৰত দুয়োজনকে ৰাজহুৱাকৈ ফাঁচী দিয়া হয়। মধু মল্লিক, কমলা বৰুৱা, দুতিৰাম বৰুৱা, মায়ামাম নাজিৰ আদিক ষড়যন্ত্ৰত অংশগ্ৰহণ কৰা বাবে যাৱজ্জীৱন কাৰাদণ্ড বিহা হয়। বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া আৰু শ্বেখ ফৰ্মুদ আলীক আন্দামানলৈ প্ৰেৰণ কৰা হয়। তেওঁলোকৰ সকলো সা-সম্পত্তি বাজেয়াপ্ত কৰা হয়।

যিসকল চিপাহীয়ে এই বিদ্ৰোহত অংশগ্ৰহণ কৰিছিল, তেওঁলোককো শাস্তি প্ৰদান কৰা হৈছিল। উদাহৰণস্বৰূপে ডিব্ৰুগড় ৰেজিমেণ্টৰ কিছু চিপাহীক যাৱজ্জীৱন কাৰাদণ্ড বিহাৰ লগতে গোলাঘাটৰ কিছুসংখ্যক চিপাহীক তেওঁলোকৰ দায়িত্বৰপৰা অব্যাহতি দিয়া হয়।

আহোম কোঁৱৰ কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ যিহেতু নাবালক আছিল, তেওঁক বৰ্ধমানত বিশেষ জেইলত ১৮৬০ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহলৈকে ৰখা হয়, পিছত তেওঁক গুৱাহাটীলৈ আহিবলৈ অনুমতি দিয়া হয়। তেওঁ গুৱাহাটীতে বসতি কৰিবলৈ লয়। যোৰহাটলৈ ঘূৰি যোৱাৰ অনুমতি তেওঁক ব্ৰিটিছ চৰকাৰে নিদিলে। ১৮৬৩ চনৰপৰা কাৰ্য্যকৰী হোৱাকৈ তেওঁ ৫০০ টকাৰ পেঞ্চন লাভ কৰে।

মহাৰাণী ভিক্টোৰিয়াৰ ঘোষণাপত্ৰৰ পিছত (১৮৫৮ চনৰ) দুতিৰাম বৰুৱা, শ্বেখ ফৰ্মুদ আলী, বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া আদি বিদ্ৰোহৰ সহযোগীসকলক আন্দামানৰপৰা অসমলৈ আহিবলৈ অনুমতি দিয়া হয়।

এইদৰেই ব্ৰিটিছক ওফৰাই আহোম ৰাজতন্ত্ৰক পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বাবে ১৮৫৭ চনত মণিৰাম দেৱানে কৰা চেষ্টাৰ বিফল পৰিণতি ঘটে।

মণিৰাম দেৱানৰ ব্যক্তিত্ব আৰু জীৱন বৃত্তান্ত

মণিৰাম বৰভাণ্ডাৰ বৰুৱাই মণিৰাম দেৱান নামেৰে পৰিচিত হৈছিল। তেখেতে মানসকলৰ দ্বাৰা হোৱা আক্ৰমণত অসমীয়া জনগণে সন্মুখীন হোৱা দুৰ্গতিৰ লগতে অসম দেশ ১৮২৬ চনত কেনেকৈ ব্ৰিটিছৰ অধীনলৈ গৈছিল, এই সকলোবোৰ ঘটনাৰে প্ৰত্যক্ষদৰ্শী আছিল। আৰম্ভণিতে তেওঁ ইংৰাজ শাসনৰ বিৰোধী নাছিল। বৰং ১৮২৮ চনত ব্ৰিটিছে তেখেতক চিৰস্তাদাৰ (ৰাজহৰ হিচাপ ৰক্ষক) হিচাপে যোৰহাটত নিযুক্তি দিয়ে। এই পদবীত থাকোতে তেওঁ ৰাজহ বিভাগৰ বহুখিনি সংস্কাৰ সাধন কৰি নিজৰ কৰ্মদক্ষতা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। পুৰন্দৰ সিংহক যেতিয়া উজনি অসমত ব্ৰিটিছ চৰকাৰে পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল, মণিৰাম দেৱানে পুৰন্দৰ সিংহৰ অধীনত দেৱান

হিচাপে যোগদান কৰিছিল। অজ্ঞাত কাৰণত মণিৰাম দেৱানে এই পদবীৰপৰা ইস্তফা দি অসম টি কোম্পানীত (ব্ৰিটিছ মালিকানাধীন, ১৮৩৯ চনত প্ৰতিষ্ঠিত) যোগদান কৰে। ১৮৪৪ চনত তেওঁ এই পদবীৰপৰাও ইস্তফা দি নিজেই যোৰহাটত চাহ বাগিচা খুলিছিল। কিন্তু ইংৰাজ চাহ খেতিয়কে লাভ কৰাৰ দৰে ৰাজহৰ ক্ষেত্ৰত তেখেতে ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰপৰা ৰেহাই পাবলৈ সক্ষম নোহোৱাত অসন্তুষ্ট হৈ পৰে। তদুপৰি শিৱসাগৰ জিলাৰ মুখ্য বিষয়া হিচাপে ১৮৫১ চনত যোগদান কৰা কেপ্টেইন হলৰইডে মণিৰাম দেৱানৰ পৰিয়ালে পুৰুষানুক্ৰমে ভোগ কৰি অহা ৰাজহৰ দায়িত্বৰপৰা বঞ্চিত কৰিছিল। যদিও মণিৰাম দেৱানৰ কৰ্মজীৱন ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ অধীনত কৰ্তৃত্বশীল বিষয়া হিচাপে আৰম্ভ হৈছিল, কিন্তু পিছলৈ একে চৰকাৰৰ অধীনতে পদবীবিহীন, ধন, মান-সন্মানবিহীন এক সাধাৰণ প্ৰজালৈ অৱনতি ঘটিছিল।

মণিৰাম দেৱান এটা ক্ষেত্ৰত সিদ্ধান্তলৈ আহিছিল যে ব্ৰিটিছ শাসনৰ অধীনত তেওঁৰ জীৱনৰ উন্নতি কোনোমতেই সম্ভৱ নহয়। গতিকে আহোম ৰাজতন্ত্ৰ পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিলেহে যে নিজৰ অৱস্থাৰ উন্নতি হ'ব সেইটো পতিয়ন গৈছিল। আহোম ৰাজকোঁৱৰ কামেশ্বৰ সিংহৰ লগতে মণিৰাম দেৱানেও ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰপৰা ১০০০ টকাৰ পেঞ্চন ল'বলৈ অমান্তি হৈছিল। ১৮৫১ চনত কামেশ্বৰ সিংহৰ মৃত্যু হয় আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক ৰাজসিংহাসনত প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ মণিৰাম দেৱানে উৎসাহিত কৰাৰ লগতে পূৰ্ণ সহযোগিতা আগবঢ়াইছিল।

১৮৫৩ চনত কলিকতা উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ মুখ্য ন্যায়াধীশ মফট্ মিলচে অসমৰ প্ৰশাসন ব্যৱস্থাৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰিবলৈ অসমলৈ আহিছিল। তেতিয়া মণিৰাম দেৱানে দুখন আৰ্জি পেচ

কৰিছিল। এখনত তেখেতে ব্ৰিটিছ কোম্পানীলৈ তেওঁ আগবঢ়োৱা সেৱাৰ বিষয়ে এক প্ৰতিবেদন দি চৰকাৰে যাতে সেৱাৰ কিছু ফল তেখেতক দিয়ে তাৰ অনুৰোধ কৰিছিল। আনখন আৰ্জিত আহোম ৰাজকোঁৱৰ কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক পুনৰ আহোম ৰাজ সিংহাসনত বহুৱাৰ লগতে অভিজাত শ্ৰেণীৰ দুখ-দুৰ্দশাৰ বিষয়ে অৱগত কৰিছিল। এই আবেদনত তেওঁ ইংৰাজ শাসনৰ অধীনত অসমৰ ৰাইজে ভোগ কৰা কিছুমান ভাল ফল যেনে— আহোম শাসনত প্ৰচলিত নাক-কাণ কটা আদি শাস্তিৰ অৱসানৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল যদিও কিছুমান ইংৰাজ শাসনৰ ফলত হোৱা বেয়া কাম যেনে অনুপযুক্ত ব্যক্তিক পেন্সন প্ৰদান, উচ্চ-অভিজাত বিষয়াক সা-সুবিধাৰপৰা বঞ্চিত কৰি সাধাৰণ প্ৰজাৰ শাৰীলৈ অৱনমিতকৰণ আদি উল্লেখ কৰিছিল।

মিলে তেখেতৰ প্ৰতিবেদনৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত ইংৰাজ চৰকাৰৰ বিভিন্ন দিশ সমালোচনা কৰিছিল যদিও মণিৰাম দেৱানৰ আবেদনৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনোৱা নাছিল। বৰঞ্চ মণিৰাম দেৱানক এজন চক্ৰান্তকাৰী হিচাপেহে অভিহিত কৰিছিল।

মিলৰ প্ৰতিবেদনে মণিৰাম দেৱানৰ আশা ধূলিসাৎ কৰিছিল আৰু তেওঁ ইংৰাজৰ সম্পূৰ্ণ বিৰোধী হৈ পৰিছিল। যিহেতু তেওঁ নিজৰ সীমাবদ্ধতা জানিছিল, সেয়েহে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে সন্মুখ-সমৰলৈ নগৈ ১৮৫৭ চনৰ প্ৰথম ভাগত কলিকতালৈ যায় আৰু ব্ৰিটিছ চৰকাৰক কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক অসমৰ সিংহাসনত প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ আবেদন কৰিবলৈ স্থিৰ কৰিছিল। কিন্তু তেওঁ বংগদেশৰ লেফটেনেণ্ট গৱৰ্ণৰক সাক্ষাৎ কৰাৰ কোনো সুযোগেই লাভ নকৰিলে।

সেই সময়তে তেওঁ উত্তৰ ভাৰতত ব্ৰিটিছ ফৌজত থকা ভাৰতীয় সৈন্যই আৰম্ভ কৰা বিদ্ৰোহৰ বিষয়ে জানিব পাৰি লগে লগে অসমতো ব্ৰিটিছ সৈন্য বাহিনীত থকা ভাৰতীয় সৈন্যৰ সহযোগত বিদ্ৰোহ কৰি ব্ৰিটিছ শাসন ওফৰোৱাৰ সপোন দেখিছিল। তেওঁ কলিকতাৰপৰা কিছু গোপন পত্ৰ যোৰহাটত থকা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ আৰু অন্যান্য বিশ্বাসী লোকলৈ প্ৰেৰণ কৰিছিল। সেই পত্ৰসমূহত তেওঁ ডিব্ৰুগড় আৰু গোলাঘাটত অৱস্থান কৰা ভাৰতীয় সৈন্যসকলৰ লগত যোগাযোগ কৰি বিদ্ৰোহ আৰম্ভ কৰিবলৈ উপদেশ দিছিল। দুৰ্গা পূজাৰ সময়ত মণিৰাম দেৱানে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ সহিতে উজনি অসমলৈ আহি বিদ্ৰোহত যোগ দিয়াৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল। কিন্তু দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে এই সকলো গোপন ষড়যন্ত্ৰ উল্লেখ থকা পত্ৰ কেইবাখনো শিৱসাগৰ জিলাৰ বিষয়া কেপ্টেইন হলৰইডে ধৰা পেলাবলৈ সক্ষম হয় আৰু মণিৰাম দেৱানক লগে লগে কলিকতাত গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। যোৰহাট আৰু শিৱসাগৰত তেওঁক সহযোগ কৰা পিয়লি বৰুৱা, কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহকে আদি কৰি অন্যান্যক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। মণিৰাম দেৱান আৰু পিয়লি বৰুৱাক যোৰহাট কাৰাগাৰত ৰখা হয়। মণিৰাম দেৱান আৰু পিয়লি বৰুৱাক ১৮৫৮ চনৰ ২৬ ফেব্ৰুৱাৰীত ফাঁচীকাঠত ওলমায়।

৩.১.০১ : অসমত ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ বিফলতাৰ কাৰণসমূহ

উপৰিউক্ত আলোচনাৰপৰা ক'ব পাৰি যে ৰাজনৈতিক আৰু সাংগঠনিক প্ৰচেষ্টাৰ পিছতো মণিৰাম দেৱান আৰু তেওঁৰ সহযোগীসকলে উত্তৰ ভাৰতৰ দৰে অসমত চিপাহী বিদ্ৰোহৰ জুই জ্বলাবলৈ সক্ষম নহ'ল।

প্ৰথমতেই অসমৰ বিদ্ৰোহীসকলৰ সংখ্যা অতি তাকৰিয়া আছিল। মণিৰাম দেৱানৰ সমৰ্থকসকল যোৰহাট আৰু শিৱসাগৰতে সীমাবদ্ধ আছিল। নগাঁও, কামৰূপ আৰু

গুৱাহাটীত বিশেষ সমৰ্থন লাভ কৰা নাছিল।

দ্বিতীয়তে বিদ্ৰোহৰ নেতাসকলৰ সময় জ্ঞান নাছিল কিয়নো তেওঁলোকে প্ৰস্তুতি সম্পূৰ্ণ কৰিও সময়ত কাৰ্য্যকৰী কৰা নাছিল। যাৰ ফলত ইংৰাজ চৰকাৰে প্ৰতিৰক্ষাৰ প্ৰস্তুতিৰ বাবে যথেষ্ট সময় লাভ কৰিছিল।

তৃতীয়তে, বিদ্ৰোহৰ মুখ্য সংগঠক মণিৰাম দেৱান বিদ্ৰোহস্থলীৰপৰা বহু যোজন দূৰৈত অৱস্থান কৰিছিল। সেই সময়ৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত কলিকতা অসমৰপৰা বহু দূৰৈত আছিল আৰু তাৰপৰা চিঠি-পত্ৰৰ যোগেদি বা আদেশ পঠিয়াই বিদ্ৰোহ পৰিচালিত কৰাটো বাস্তৱসন্মত নাছিল। মণিৰাম দেৱান যিমান সোনকালে পাৰে কলিকতাৰপৰা উভতি আহিব লাগিছিল। প্ৰশাসনিক অভিজ্ঞতা থাকিলেও বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্বৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় দক্ষতা দেৱানৰ নাছিল। বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্ব দিয়াজনে প্ৰতিপক্ষক দুৰ্বল বুলি অৱজ্ঞা কৰা বা ক্ষমতা তথা বুদ্ধিমত্তাক হেয়জ্ঞান কৰিলে কি পৰিণাম হয় মণিৰাম দেৱান তাৰ এটি উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন আছিল।

চতুৰ্থতে সমাজৰ প্ৰতিটো শ্ৰেণীৰ মানুহকে বিদ্ৰোহত জড়িত কৰিবলৈ মণিৰাম দেৱান তথা তেখেতৰ সহযোগীসকলে কোনো প্ৰচেষ্টা হাতত লোৱা নাছিল। নগাঁও আৰু গুৱাহাটীত অসমৰ নতুন মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ লোকসকল বিদ্ৰোহৰ প্ৰতি অলপো সহানুভূতিশীল নাছিল। সেই সময়ত নতুনকৈ বিকশিত হৈ উঠা মধ্যবিত্ত অসমীয়া বুদ্ধিজীৱী শ্ৰেণীৰ লোকসকলে বাঙালী মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ জীৱনধাৰাৰ প্ৰতিহে বেছি আকৰ্ষিত হৈছিল। পুৰণি আহোম ৰাজতান্ত্ৰিক শাসন ব্যৱস্থাৰ অধীনলৈ পুনৰাই উভতি যোৱাৰ কোনো ইচ্ছা তেওঁলোকৰ নাছিল। গতিকে ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহত অসমৰ এই শ্ৰেণীৰ লোকে কোনো সমৰ্থন বা সহানুভূতি প্ৰদৰ্শন কৰা নাছিল। ফলত অসমত বিদ্ৰোহৰ বুৰবুৰণিহে হৈছিল, বিস্ফোৰণ ঘটিবলৈ পোৱা নাছিল।

পঞ্চমতে, অসমৰ বিদ্ৰোহীসকলে তেওঁলোকৰ কাৰ্য্যপন্থাৰ গোপনীয়তা ৰক্ষা কৰাত ব্যৰ্থ হৈছিল। ফলস্বৰূপে সমগ্ৰ পৰিকল্পনা ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ অৱগত হৈছিল আৰু বিদ্ৰোহ নিৰ্মূল কৰাত চৰকাৰ সফল হৈছিল।

ষষ্ঠতে, অসমৰ বিদ্ৰোহীসকলে প্ৰয়োজন অনুযায়ী অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ যোগান পোৱা নাছিল। মণিৰাম দেৱানে যদিও অস্ত্ৰৰ যোগান দিয়াৰ কথা আছিল, কিন্তু তাৰ আগতেই তেওঁ ধৰা পৰিছিল।

শেষত, ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যান্য প্ৰান্তৰ দৰে অসমতো ব্ৰিটিছ সৈন্য বাহিনীত থকা ভাৰতীয় সৈন্যই মূল চালিকাশক্তি হিচাপে বিদ্ৰোহত অংশ লোৱা নাছিল। অসমৰ বিদ্ৰোহীসকলে মিৰাট, দিল্লী, লক্ষ্ণৌ আদিৰ দৰে চিপাহীসকলৰ সমৰ্থন আদায় কৰিব পৰা নাছিল।

এই সকলোবিলাক কাৰণতে অসমত ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহে বিশেষ প্ৰভাৱ পেলাব পৰা নাছিল। যি অলপমান হৈছিল ব্ৰিটিছ চৰকাৰে সম্পূৰ্ণৰূপে নিৰ্মূল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

৩.১.০২ : অসমত ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ গুৰুত্ব :

১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহ যদিও ব্ৰিটিছ চৰকাৰে কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল, অসমৰ ইতিহাসত প্ৰথমবাৰৰ বাবে এক সৰ্বভাৰতীয় ঐতিহাসিক ঘটনাৰ লগত অসম জড়িত হৈছিল।

দ্বিতীয়তে, ১৮৬১ চনৰ পৰা অসমত আৰম্ভ হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহসমূহ ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰদ্বাৰা কিছু পৰিমাণে অনুপ্রাণিত হৈছিল।

তৃতীয়তে, অসমতো হিন্দু আৰু মুছলমান এই দুটা প্ৰধান সম্প্ৰদায়ে একগোট হৈ বিদ্ৰোহত অংশগ্ৰহণ কৰি জাতীয়তাবোধৰ বিকাশত ইন্ধন যোগাইছিল।

১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰপৰা ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ অন্যান্য সংগ্ৰামীৰ দৰে অসমীয়া সংগ্ৰামীসকলেও মণিৰাম দেৱান তথা সহযোগীসকলৰ কৰ্মৰ দ্বাৰা অনুপ্রাণিত হৈছিল।

৩.২ : অসমত কৃষক বিদ্ৰোহৰ উত্থান

১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহ দমনৰ পিছত ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ হাতৰপৰা ক্ষমতা মহাৰাণীৰ ঘোষণা-পত্ৰৰ (১৮৫৮) যোগেদি ইংলেণ্ডৰ ৰাণীৰ হাতলৈ হস্তান্তৰিত কৰা হয়। ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহে ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা শোচনীয় কৰি তুলিছিল। বিদ্ৰোহ দমনৰ নামত যিহেতু যথেষ্ট ব্যয় বহন কৰিবলগীয়া হৈছিল, ১৮৫৭-৫৮ চনত ঘাটী বাজেট ১৪ মিলিয়ন পাউণ্ডলৈ বৃদ্ধি পাইছিল। গতিকে চিপাহী বিদ্ৰোহৰ পৰৱৰ্তী বছৰকেইটাত ইংৰাজ চৰকাৰৰ প্ৰধান কাম আছিল ভাৰতবৰ্ষত অৰ্থনৈতিক অৱস্থা সুস্থিৰ কৰি তোলা আৰু বিদ্ৰোহৰ ঘাটী পূৰণ কৰা। ফলস্বৰূপে ভাৰতীয় জনসাধাৰণৰ ওপৰত কৰ-কাটলৰ বোজা পৰিছিল। অসমৰ ক্ষেত্ৰতো যিহেতু একেই নীতি পালন কৰা হৈছিল, প্ৰচলিত অন্যান্য কৰ-কাটল বাহাল ৰখাৰ উপৰি নতুনকৈ আৰু ভালেমান কৰ-কাটল আৰু খাজনা বহুওৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। কৰ বৃদ্ধিৰ হাৰ ১৮৫৪ চনৰ পৰা ১৮৭০ চনৰ ভিতৰত ১০০ শতাংশ হৈছিল। ১৮৫৮ চনত টিকট কৰ (Stamp duties), ১৮৬০ চনত আয়কৰ, আমদানি কৰ, হাবিৰ কাঠ, বাঁহ, খেৰ আদি ব্যৱহাৰৰ বাবদ অনুজ্ঞা কৰ (Licence Tax) আৰু চৰ-চাপৰি বা চৰণীয়া পথাৰত গৰু-ম'হ চৰোৱাৰ বাবদ গ্ৰেজিং কৰ (Grazing Tax) বহুৱা হৈছিল। কামৰূপ, দৰং আৰু নগাঁৱত আবকাৰী কৰ (Excise duties) লগোৱা হ'ল। সোণ কমোৱা নৈ, মাছ ধৰা নৈ ডাকত দিয়া হ'ল। ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ ৰাজহ সংগ্ৰহৰ এই সকলোবোৰ ব্যৱস্থাই আটাইতকৈ বেছি ক্ষতিগ্ৰস্ত কৰিছিল সাধাৰণ প্ৰজা তথা কৃষকসকলক। আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে কৃষকৰপৰা কৰ-কাটল সংগ্ৰহ কৰিলেও, কৃষি তথা কৃষকৰ উন্নতিৰ অৰ্থে চৰকাৰে কোনো ফলপ্ৰসূ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা নাছিল। বিদেশী চৰকাৰখনে, প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ, মহামাৰী আনকি দুৰ্ভিক্ষৰ সময়তো কৃষক ৰাইজক কৰ-কাটলৰপৰা ৰেহাই দিয়া নাছিল। এই সকলোবোৰ কাৰণত সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজ ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ প্ৰতি বিতুষ্ট হৈছিল আৰু তাৰে ফল স্বৰূপে উনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগৰপৰা শেষলৈ অসমত এলানি কৃষক বিদ্ৰোহ সংঘটিত হৈছিল।

৩.২.০১ : ৰাইজ মেল :

অসমত ঊনবিংশ শতিকাত সংঘটিত হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহসমূহৰ নেতৃত্ব প্ৰদান কৰিছিল ৰাইজ মেল (People's Assembly)সমূহে। ৰাইজ মেলসমূহ আধুনিক ধৰণৰ কোনো ৰাজনৈতিক সংগঠন নাছিল। তথাপিও অসমত এই ৰাইজমেলসমূহৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম আছিল। কৃষক তথা সৰ্বসাধাৰণক ৰাজনৈতিকভাৱে সচেতন কৰি তুলিবলৈ এই ৰাইজমেলসমূহে অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। ৰাইজমেলসমূহ গাঁওবুঢ়া, দলৈ, গোসাঁই আদি সমাজৰ মুখীয়াল লোকসকলৰ তহাৰধানত গঢ়ি উঠিছিল আৰু তেওঁলোকৰ দ্বাৰাই পৰিচালিত হৈছিল। এই মেলসমূহ গাঁও পঞ্চায়তৰ দৰে মাত্ৰ একোখন গাঁৱত সীমাবদ্ধ নাছিল; ই কেইবাখনো গাঁও সামৰি গঠন হৈছিল। জাত-পাত আৰু সম্প্ৰদায় নিৰ্বিশেষে সকলোৱেই ৰাইজমেলসমূহত অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰিছিল, যি ৰাইজমেলসমূহক এক অনন্য বৈশিষ্ট্য প্ৰদান কৰিছিল। অসমীয়াত এযাৰ কথা আছে— ৰাইজেই ৰজা, জ্ঞাতিয়েই গংগা। ৰাইজমেলসমূহে এই বাক্যশাৰীক সঠিক ৰূপত প্ৰতিফলিত কৰিছিল। ৰাইজ একত্ৰ হৈ সমূহীয়া সিদ্ধান্ত লোৱা আৰু সেই সিদ্ধান্তসমূহ কাৰ্যকৰী কৰাৰ বাবে চৰকাৰৰ ওচৰত দাবী জনোৱাৰ গণতান্ত্ৰিক প্ৰশিক্ষণ এই ৰাইজমেলসমূহত পোৱা গৈছিল।

এই ৰাইজমেলসমূহ আহোম শাসনৰ দিনৰেপৰা ব্ৰিটিছ শাসনলৈকে অসমীয়া গ্ৰাম্য জনজীৱনৰ লগত বিভিন্ন সমস্যা সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত আছিল। ব্ৰিটিছ শাসনৰ শোষণ নীতিৰ বিৰুদ্ধে এই ৰাইজমেলসমূহে কৃষকৰ মাজত জাগৰণৰ সৃষ্টি কৰি নগাঁও, কামৰূপ আৰু দৰঙাৰ বিভিন্ন স্থানত ব্ৰিটিছ চৰকাৰক স্থানীয়ভাৱে অচল কৰি দিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল।

৩.২.০২ : ফুলগুৰি ধাৰা (১৮৬১)

ব্ৰিটিছৰ অৰ্থনৈতিক শোষণৰ বিৰুদ্ধে শোষিত কৃষক ৰাইজে কৰা অসমৰ প্ৰথম বিদ্ৰোহটোৱেই হৈছে ফুলগুৰিৰ ধাৰা। নগাঁৱৰপৰা কিছু নিলগৰ ফুলগুৰি আছিল তিৰা জনবসতিপূৰ্ণ এখন গাঁও য'ত জনসাধাৰণে আফু খেতি বৃহৎ পৰিমাণত কৰিছিল আৰু ইয়াৰ দ্বাৰাই তেওঁলোকে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰিছিল। ব্ৰিটিছ চৰকাৰে নিজাববীয়াকৈ কানি বিক্ৰী কৰিবলৈ লোৱাত (আফুগুটিৰপৰা কানি, মাদক দ্ৰব্য প্ৰস্তুত কৰা হয়) আফু খেতি কৰি পেট পূৰ্তোৱা ফুলগুৰি অঞ্চলৰ কৃষকসকল বিক্ষুব্ধ হৈছিল। ১৮৬১ চনত ব্ৰিটিছ চৰকাৰে আফু খেতি কৰা সম্পূৰ্ণৰূপে বন্ধ কৰি দিয়াত সমগ্ৰ তিৰা জনজাতিৰ লোকসকল অতিশয় অসন্তুষ্ট হৈ পৰে, কিয়নো চৰকাৰী কানিৰ প্ৰচলন বন্ধ কৰা নাছিল। ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ এই সিদ্ধান্তই এই লোকসকলৰ অৰ্থনীতিত প্ৰভাৱ পেলাইছিল। তদুপৰি তামোল-পাণৰ ওপৰতো চৰকাৰে কৰ লগাব বুলি বাতৰি প্ৰকাশ পালে।

চৰকাৰে আফু খেতি বন্ধ কৰাৰ লগে লগে ১৮৬১ চনৰ ১৭ ছেপ্টেম্বৰ তাৰিখে

অসমত ব্ৰিটিছ বিৰোধী জাগৰণ আৰু কৃষক বিদ্ৰোহ

প্ৰায় ১৫০০ কৃষকে ইয়াৰ প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ বিভিন্ন অঞ্চলৰপৰা আহি ফুলগুৰিত ৰাইজমেল অনুষ্ঠিত কৰে। মেলত কৃষকসকলে আফু খেতি বন্ধ কৰা নিৰ্দেশ বাতিল কৰিবলৈ আৰু পাণ-তামোলৰ ওপৰত যাতে কোনো কৰ নলগায় সেই কথা উপায়ুক্তক জনোৱাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে।

সেই সময়ত নগাঁৱৰ উপায়ুক্ত আছিল লেফটেনেণ্ট হাৰ্বাৰ্ট স্কন্স (Lt. Herbert Sconce)। তেওঁ ৰাইজৰ আবেদনৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনোৱাটো বাদেই, তেওঁলোকক বেয়া ব্যৱহাৰহে কৰিলে। ক্ষোভিত ৰাইজে এই অপমানৰ প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ ১৫ অক্টোবৰৰপৰা পাঁচদিন ধৰি ফুলগুৰিত ৰাইজমেল পাতিলে। প্ৰথমদিনা সমৰেত হোৱা প্ৰায় এহেজাৰ কৃষকৰ প্ৰায় আধাখিনিয়েই লাঠীৰে সজ্জিত আছিল। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী দিনসমূহতো মেলুৱৈৰ সংখ্যা বৃদ্ধি পাবলৈ ধৰিলে। ১৮ অক্টোবৰ তাৰিখে মেলত প্ৰায় চাৰি হেজাৰ ৰাইজ সমৰেত হৈছিল। উপায়ুক্ত হাৰ্বাৰ্ট স্কন্সে সহকাৰী উপায়ুক্ত লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰক সভাস্থলীলৈ পঠিয়ালে। ছিংগাৰে সভাৰ উদ্দেশ্য জানিবলৈ বিচৰাত ৰাইজৰ ফালৰপৰা জাতি কলিতা নামৰ এজনে চাহাবক জনালে যে কৰ্তৃপক্ষই কৃষক ৰাইজৰ দাবীসমূহৰ প্ৰতি (আফু খেতি বন্ধ প্ৰত্যাহাৰ, তামোল-পাণৰ ওপৰত কৰ প্ৰত্যাহাৰ আদি) সঁহাৰি নজনোৱা বাবে তেওঁলোকে উৰ্ব্বৰতন কৰ্তৃপক্ষৰ কাষ চপাৰ গুণাগুণা কৰিছে। এই কথাত ছিংগাৰ যথেষ্ট উত্তেজিত হৈ ৰাইজক সেই স্থান ত্যাগ কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। লগতে তেওঁৰ লগত অহা পুলিচ বাহিনীক ৰাইজৰ হাতৰপৰা লাঠীবোৰ কাঢ়ি আনিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। লাঠীৰ বাবে টনা-আজোৰা কৰি থাকোতে ৰাইজৰ মাজৰে এজন কৃষকে ছিংগাৰৰ মূৰত লাঠীৰে কোবাই মাটিত বগৰাই দিয়ে। আন কৃষকসকলেও ছিংগাৰক আক্ৰমণ কৰাত থিতাতে তেওঁৰ মৃত্যু হয়। ছিংগাৰৰ মৃতদেহটো কলং নৈত দলিয়াই পেলাই দিয়া হয়। ছিংগাৰৰ লগত যোৱা পুলিচ বাহিনী ভয়তে পলাই পত্ৰং দিয়ে। এই ঘটনাকে ইতিহাসৰ পাতত ফুলগুৰি ধাৰা নামেৰে অভিহিত কৰা হয়।

এই ঘটনাৰ পিছত বহুতো কৃষকক কৰ্তৃপক্ষই লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰৰ হত্যাৰ অপৰাধত গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। হেজাৰজনক ৰহা আৰু ফুলগুৰিত অস্থায়ী কাৰাগাৰত কেইবামাহ আটক কৰি ৰাখে। বিচাৰত লক্ষ্মণ ডেকা, চংবৰ লালুং, ৰংবৰ ডেকাক নগাঁও জেলত মৃত্যুদণ্ডেৰে দণ্ডিত কৰা হয়। কিছু অভিযুক্ত কৃষকক দীৰ্ঘ সময়ৰ বাবে কলিয়াপানী (আন্দামান আৰু নিকোবৰ দ্বীপপুঞ্জত)লৈ প্ৰেৰণ কৰা হয়।

ইতিহাসত ফুলগুৰি ধাৰাৰ গুৰুত্ব : যদিও ব্ৰিটিছ কৰ্তৃপক্ষই ফুলগুৰি ধাৰাক কানি খোৱা খেতিয়কৰ চৰকাৰৰ আফু খেতি বন্ধকৰণৰ প্ৰতিবাদত কৰা এক সামান্য বিদ্ৰোহ বুলিহে অভিহিত কৰিছিল। কিন্তু অসমৰ ইতিহাসত এই বিদ্ৰোহৰ এক সুদূৰপ্ৰসাৰী প্ৰভাৱ দেখা যায়। প্ৰথমতেই ফুলগুৰি কৃষক বিদ্ৰোহত ঘাইকৈ লালুং (তিৰা) জনজাতি আৰু মাছমৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ আন্তৰিক যোগদানে ইয়াক গণভিত্তি প্ৰদান কৰে। কৃষকসকলে অন্যান্য শ্ৰেণীৰ লোকৰ পৰাও সমৰ্থন আদায় কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। কিয়নো মাটিৰ খাজনা বৃদ্ধিৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত হোৱা শিক্ষিত আৰু আঢ্যৱন্ত অসমীয়া মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী,

ব্যৱসায়ী, মৌজাদাৰ কিছুমানে পৰোক্ষভাৱে হ'লেও বিদ্ৰোহীসকলক সহায়-সমৰ্থন কৰিছিল। তদানীন্তন অসমৰ কমিছনাৰ হপকিনছনে (Major Henry Hopkinson) স্বীকাৰ কৰিছিল যে তেজপুৰৰ দ্বিতীয় লাইট ইনফেণ্ট্ৰিৰ ৫০জন সৈন্য আৰু গুৱাহাটীৰ ৮০জন সৈন্য আনি বিদ্ৰোহটো দমন নকৰা হ'লে বিদ্ৰোহটো সম্প্ৰসাৰিত হৈ গৈ থাকিলহেঁতেন। সেই অৱস্থাত ইয়াক দমন কৰাটো কঠিন হ'লহেঁতেন। সামগ্ৰিকভাৱে এই বিদ্ৰোহ সফল হৈছিল বুলি ক'ব পাৰি, কিয়নো বিদ্ৰোহৰ পিছত চৰকাৰে আৰু কেতিয়াও তামোল-পাণ খেতিৰ ওপৰত কৰ বহুওৱা নাছিল।

দ্বিতীয়তে, ফুলগুৰি বিদ্ৰোহ ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ কৱলৰপৰা মুক্ত হোৱা সাধাৰণ জনগণৰ প্ৰয়াসৰ এক নিদৰ্শন আছিল। ১৮৫৭-৫৮ চনৰ বিদ্ৰোহত অসমৰ আহোমৰ ৰাজতন্ত্ৰৰ অধীনৰ অভিজাত শ্ৰেণীৰ কিছু লোক যিসকলে ব্ৰিটিছ শাসনৰ অধীনত আগৰ সা-সুবিধাৰপৰা বঞ্চিত হৈছিল তেওঁলোকে বিদ্ৰোহত যোগ দিছিল।

ফুলগুৰিৰ বিদ্ৰোহে সমাজৰ প্ৰতিটো শ্ৰেণীৰ মানুহৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল আৰু ফুলগুৰিৰ ৰাইজৰ কৰ নিদিয়াৰ সিদ্ধান্তক অসহযোগ আন্দোলনৰ আৰম্ভণি বুলি ক'ব পাৰি। একে পদ্ধতি পিছলৈ ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত মহাত্মা গান্ধীয়েও গ্ৰহণ কৰিছিল।

তৃতীয়তে, ফুলগুৰিৰ কৃষক বিদ্ৰোহে অসমৰ অন্যান্য অঞ্চলৰ কৃষকসকলকো তেওঁলোকৰ দুৰ্দশাৰ কথা সাংগঠনিকভাৱে ভাবিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল। ইয়াৰ কিছু বছৰৰ পিছতে সেয়েহে দৰং আৰু কামৰূপ জিলাৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ কৃষকে ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ শোষণ তথা বঞ্চনাৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰি এলানি কৃষক বিদ্ৰোহৰ সূচনা কৰিছিল।

৩.৩ : নামনি অসমৰ কৃষক বিদ্ৰোহ

ফুলগুৰিৰ বিদ্ৰোহৰ পিছতো ইংৰাজ চৰকাৰে কৃষক ৰাইজৰ দুখ মোচনৰ বাবে একো ব্যৱস্থাই গ্ৰহণ নকৰিলে আৰু কোনো শিক্ষাও গ্ৰহণ নকৰিলে। ১৮৬৮-৬৯ চনত মাটিৰ খাজনা শতকৰা ২৫ৰপৰা ৫০ ভাগ বৃদ্ধি কৰিছিল। অসমৰ চীফ কমিছনাৰ ৱাৰ্ডে (Sir William Ward) ১৮৯২ চনত ১০০ শতাংশ খাজনা বৃদ্ধি কৰি কঠোৰ হাতেৰে খাজনা সংগ্ৰহৰ ব্যৱস্থা কৰাত কৃষকসকলৰ ধৈৰ্য হেৰাল। অসমত ১৮৯৩ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰপৰা আৰম্ভ হোৱা উনবিংশ শতিকাৰ শেষ দশকৰ এই কৃষক বিদ্ৰোহলানী আসাম ৰায়ত (Assam Riot) নামে খ্যাত হৈছিল। কামৰূপ জিলাৰ ৰঙিয়া, লাছিমা আৰু দৰং জিলাৰ পথৰুঘাটৰ কৃষক ৰাইজে চৰকাৰক খাজনা পৰিশোধ নকৰাৰ সিদ্ধান্ত (No tax campaign) গ্ৰহণ কৰিছিল। ৰাইজমেলৰ যোগেদি সংগঠিত হোৱা কৃষকে এই সিদ্ধান্তৰ বিৰুদ্ধে যোৱা কৃষক সমাজচ্যুত কৰা হ'ব বুলিও ঘোষণা কৰিছিল। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে এই বিদ্ৰোহ অকল ইংৰাজ শাসনৰ বিৰুদ্ধেই নাছিল, কৃষকক ধাৰ দি মাটি বন্ধকত লোৱা মাৰোৱাৰী (কেএণ) মহাজন শ্ৰেণীৰ বিৰুদ্ধেও আছিল।

অসমত ব্ৰিটিছ বিৰোধী জাগৰণ আৰু কৃষক বিদ্ৰোহ

৩.৩.০১ : ৰঙিয়াৰ কৃষক বিদ্রোহ :

১৮৯৩ চনৰ ২৪ ডিচেম্বৰৰ দিনাখন ৰঙিয়া বজাৰ লুট-পাতেৰে কৃষক বিদ্রোহৰ আৰম্ভণি হয়। ৩০ ডিচেম্বৰৰ দিনা ৰঙিয়া আৰু তাৰ ওচৰ-পাজৰৰ কেইবাশ কৃষকে ৰঙিয়া আৰু তামুলপুৰৰ তহচিলদাৰ বাধানাথ বৰুৱাক কেইবাবাৰো লঘু-লাঞ্ছনা কৰাৰ উপৰি ৰঙিয়া হাটৰ ঘৰ-দুৱাৰ বিধ্বস্ত কৰি লণ্ডভণ্ড কৰাৰ লগতে মাৰোৱাৰী সুদখোৰ মহাজনৰ হাতত থকা মাটি বন্ধকীৰ নথি-পত্ৰ লুট কৰিছিল। কৃষকসকলে মাৰোৱাৰীৰ উপস্থিতিয়ে ভূমি ৰাজহ বৃদ্ধিত অবিহণা যোগাইছিল বুলি ভাবিছিল। চৰকাৰে সশস্ত্ৰ সেনা মোতায়েম কৰাত ৩০ ডিচেম্বৰৰ পৰিস্থিতি নিয়ন্ত্ৰিত হয়। কিন্তু পুলিচ অধীক্ষক কেইলীয়ে কোনো কৃষক নেতাকে গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ সাহস গোটাৰ পৰা নাছিল; কিয়নো বিক্ষোভকাৰীসকল সুসংগঠিত আছিল। ১৮৯৪ চনৰ ৮ জানুৱাৰীৰ দিনা পুলিচে ১৫জন কৃষকক এখন ৰাইজমেলৰপৰা গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। এই মেলখনত তেওঁলোকে উপায়ুক্তক তেওঁলোকৰ দুখ-দুৰ্দশাৰ বিষয়ে কিদৰে অৱগত কৰিব সেই বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ লগ হৈছিল। ডিচেম্বৰৰ ১০ তাৰিখে ৰঙিয়া থানাৰ সমীপত প্ৰায় ৩০০০ কৃষক বিভিন্ন মৌজাৰপৰা আহি গোট খাইছিল। উপায়ুক্ত (Deputy Commissioner Mc Cabe) মেক কেবেই তেওঁলোকক আঁতৰি যাবলৈ আদেশ দিয়াৰ পিছতো তেওঁলোক সেই স্থানৰপৰা আঁতৰা নাছিল। আবেলিলৈ কৃষকসকল ৰঙিয়া থানাৰ আৰু কাষ চাপি আহিছিল এই আশাত যে উপায়ুক্তই কিজানি খাজনাৰ হাৰ কমোৱাৰ কিবা জাননী দিয়ে। কৃষকসকলে ইতিমধ্যে আৰক্ষীয়ে গ্ৰেপ্তাৰ কৰা তেওঁলোকৰ সহকৰ্মীসকলক মোকলাই দিয়াৰো দাবী কৰিছিল। উপায়ুক্তই যেতিয়া বিষয়সমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ কৃষকসকলৰ মাজৰপৰা প্ৰতিনিধি বিচাৰিলে, সকলো কৃষকে সমস্বৰে চিঞৰি উঠিছিল যে আমি বৰ্ধিত হাৰত খাজনা নিদিওঁ। যেতিয়া কৃষকৰ দলটোৱে থানাৰ ভিতৰলৈ জোৰ কৰি প্ৰৱেশৰ চেষ্টা চলালে, উপায়ুক্ত মেক কেবে (Mc Cabe) আৰক্ষীক গুলীচালনা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। ফলত কৃষকসকল প্ৰস্থান কৰিবলৈ বাধ্য হয়। মেক কেবেই ১০ জানুৱাৰী তাৰিখে এখন জাননীযোগে উপায়ুক্তৰ আগতীয়া অনুমতি অবিহনে কোনো মেল অনুষ্ঠিত কৰিব নোৱাৰিব বুলি নিৰ্দেশ জাৰি কৰে। একে সময়তে উপায়ুক্তই কৃষকসকলৰ মাজৰপৰাই নেতৃস্থানীয় লোকক আৰক্ষীৰ কনিষ্টবল হিচাপে নিযুক্তি দি ৰায়তৰ মাজত শান্তি স্থাপনৰ চেষ্টা কৰাৰ লগতে চৰকাৰৰ খাজনা জমা দিয়াবলৈ মান্তি কৰোৱাৰ বাবেও তেওঁলোকক ব্যৱহাৰ কৰে। উপায়ুক্তৰ এই ব্যৱস্থাসমূহ ফলপ্ৰসূ আছিল বুলি এই কাৰণেই ক'ব পাৰি যে ৰঙিয়াৰ কৃষকে চৰকাৰক জমা দিবলগীয়া ৯০,০০০ টকাৰ প্ৰথম কিস্তিৰ প্ৰায় ৬০,০০০ টকা জমা দিয়ে। কিন্তু ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ এই দমনমূলক নীতিয়ে কৃষকসকলক মেল অনুষ্ঠিত কৰাৰপৰা বিৰত ৰাখিব পৰা নাছিল। নলবাৰী, বৰমা, বজালী আদিৰ কৃষক ৰাইজ আগৰ দৰেই সক্ৰিয় হৈ আছিল আৰু চৰকাৰৰ ৰাজহ সংগ্ৰহত পূৰ্ণ বাধা প্ৰয়োগ কৰিছিল।

৩.৩.০২ : লচিমাৰ কৃষক বিদ্ৰোহ :

ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ দমনমূলক ব্যৱস্থাৰ পিছতো ৰঙিয়াৰ কৃষক বিদ্ৰোহ অন্যান্য অঞ্চললৈ বিয়পি পৰিছিল। বৰমাত ৰাইজমেল বৰ শক্তিশালী আছিল আৰু তাত এই ৰাইজমেলৰ নেতৃত্বত লাঠিয়াল বাহিনী গঢ়ি তোলাৰ লগতে যোগাযোগৰ সুবিধাৰ অৰ্থে ডাক-পিয়নৰ নিযুক্তি দি নিজস্ব চোৰাংচোৱা ব্যৱস্থাও গঢ়ি তুলিছিল। বজালী অঞ্চলত লচিমা, চৌখুঁটি, পানাগাঁও, সৰ্থেবাৰী, পাটাছাৰকুছি আদিত হেজাৰ হেজাৰ কৃষকে ৰাইজমেলত যোগদান কৰিছিল। এই অঞ্চলৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ ৰাইজমেলখন বহিছিল পানাগাঁৱৰ চাপৰিত (পানাগাঁও টুপত)। এই ৰাইজমেলত আনকি ৰঙিয়া, নলবাৰী, ধৰ্মপুৰ, বজালী আদি উত্তৰ কামৰূপৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ কৃষকে যোগ দিছিল। ১৮৯৪ চনৰ ২১ জানুৱাৰীৰ দিনা সৰুক্ষেত্ৰী মৌজাৰ লচিমাৰ ওচৰৰ কাপ্লা গাঁৱত মৌজাদাৰ দাসোৰাম চৌধুৰী আৰু মণ্ডল হলিৰাম মিশ্ৰই খাজনা সংগ্ৰহৰ বাবে যাওঁতে দুয়োকে ৰাইজে বেয়াকৈ মাৰপিট কৰে। কিছুদিন পিছত মৌজাদাৰৰ মৃত্যু হয়। ঘটনাস্থলীত উপস্থিত হৈ বৰপেটাৰ মহকুমাধিপতি মাধৱ চন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে ৭৫জন লোকক আটক কৰি তেওঁৰ লচিমাৰ জিৰণি শিবিৰলৈ (Rest camp) লৈ যায়। প্ৰায় ৩০০০ লোকে শিবিৰৰ চাৰিওফালে ঘেৰাও কৰি জ্বলাই দিয়াৰ ভাবুকি দিয়াত তেওঁ আটক কৰা বন্দীসকলক মুক্ত কৰিবলৈ বাধ্য হয়। পিছদিনা উপায়ুক্ত মেক কেবে ৩০জনমান পুলিচ আৰু গোৰ্খা ৰেজিমেন্টৰ লোকক লগত লৈ তাত উপস্থিত হৈ মুঠতে ৫৯জন বিদ্ৰোহী কৃষকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিছিল আৰু তেওঁলোকৰ অস্থায়ী জেলত ভৰাই থয়। ২৫ তাৰিখৰ আবেলিলৈ প্ৰায় ৬০০০ লোকে বন্দীসকলৰ মুক্তি বিচাৰি ৬০০০ লোকৰ স্বাক্ষৰিত এখন আবেদন উপায়ুক্তৰ শিবিৰলৈ গৈ দাখিল কৰে। মেক কেবে কোনো সঁহাৰি নজনায় আৰু শক্তি প্ৰয়োগ কৰি ৰাইজক খেদি পঠিয়ায়। পুলিচে আটক কৰাসকলৰ ভিতৰত গোসাঁই দলৈ আৰু কেইবাজনো মুখীয়াল লোক আছিল। বন্দীসকলক গৰুৰ দৰে কান্ধত যুঁৱলি দি হাল টনাই ৰাইজক দৃষ্টান্ত দেখুৱাইছিল যাতে ভৱিষ্যতে কোনেও বিদ্ৰোহ কৰিবলৈ সাহস কৰিব নোৱাৰে। লচিমাত কৃষক বিদ্ৰোহ সংগঠিত কৰা আৰু হলিৰাম মিশ্ৰ মণ্ডলক মৰাৰ অপৰাধত ১৬জনক বিভিন্ন শাস্তি বিহা হৈছিল। পিছত কলিকতা হাইক'ৰ্টৰ নিৰ্দেশত এইসকল লোকৰ শাস্তিৰ পৰিমাণ লাঘৱ কৰা হৈছিল। বিদ্ৰোহত নেতৃত্ব দিয়া আৰু অংশগ্ৰহণ কৰাৰ অপৰাধত পুষ্পৰাম কলিতা, দেবী দত্ত শৰ্মা, জয়ন্তী বেজ, নিভাৰ্মা কলিতা, নাউচাকু কলিতা আৰু মংগলু কলিতাই দুবছৰকৈ সশস্ত্ৰ কাৰাদণ্ড ভোগ কৰিব লগা হৈছিল।

৩.৩.০৩ : পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহ :

উত্তৰ কামৰূপৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ ভালকৈ অন্ত নৌপৰোতেই দৰং জিলাৰ অন্তৰ্গত মণ্ডলদৈ মহকুমাৰ পথৰুঘাটতো কৃষক বিদ্ৰোহে দেখা দিয়ে। ইয়াৰ ৰাইজে ১৮৯৪ চনৰ জানুৱাৰীৰ মাজভাগৰপৰাই ৰাইজমেলৰ যোগেদি খাজনা বৃদ্ধিৰ প্ৰতিবাদ কৰাই নহয়, খাজনা সংগ্ৰহতো বাধা প্ৰদান কৰি আহিছিল, বৰ্ধিত হাৰত ভূমিৰ খাজনা নিৰ্ধাৰণৰ

পৰিপ্ৰেক্ষিতত মঙলদৈ মহকুমাৰ কলাইগাঁও, মঙলদৈ, ছিপাঝাৰ আৰু পথৰুঘাট তহচিলৰ কৃষকসকলে বাইজমেলত মিলিত হৈছিল। কৃষকসকলে নিজ নিজ অঞ্চলত বাইজমেল অনুষ্ঠিত কৰাৰ পিছত পথৰুঘাটত জানুৱাৰী মাহৰ ২৬ তাৰিখৰপৰা ২৮ তাৰিখলৈ তিনিদিনীয়াকৈ এখন বৃহৎ বাইজমেল অনুষ্ঠিত কৰাৰ সিদ্ধান্ত লৈ সেইমতে তাত গোট খোৱাৰ কথা আছিল। সেই অঞ্চলৰ তহচিলদাৰসকলৰপৰা পথৰুঘাটৰ এই প্ৰস্তাৱিত বাইজমেলৰ প্ৰস্তুতিৰ খবৰ পাই মহকুমাধিপতিয়ে জিলাধিপতি জে ডি এণ্ডাৰছনক সেই সম্পৰ্কে অৱগত কৰিছিল। গতিকে জিলাধিপতি এণ্ডাৰছন কৃষকৰ সমাবেশ বন্ধ কৰিবলৈ পুলিচ আৰু সামৰিক বাহিনীৰ এক ফৌজ লৈ পুলিচ অধীক্ষক জে আৰ বেৰিংটনৰ সৈতে ২৬ তাৰিখে পথৰুঘাটলৈ যাত্ৰা কৰি ২৭ তাৰিখে আহি তাত উপস্থিত হৈছিল।

পুলিচ মিলিটাৰীৰ সহায়ত খাজনা নিদিয়া কৃষকৰ সম্পত্তি বাজেয়াপ্ত কৰি অনা কাৰ্যই কৃষকসকলৰ মাজত তীব্ৰ অসন্তুষ্টিৰ সৃষ্টি কৰিছিল প্ৰায় ২০০জন লোকে সম্পত্তি ক্লেঞ্চ কৰিবলৈ যোৱা বেৰিংটন চাহাবক আগুৰি ধৰে। কোনোমতে তেওঁ বাইজৰ হাতৰপৰা সাৰি আহি জিৰণি শিবিৰত থকা জিলাধিপতি এণ্ডাৰছনক ঘটনাৰ সবিশেষ জনায়। কেইঘণ্টামানৰ পিছত প্ৰায় ২০০০ উত্তেজিত কৃষক জিৰণি শিবিৰৰ ফালে ধাৰমান হয়। এই কৃষকসকলৰ প্ৰায় প্ৰত্যেকৰে হাতে হাতে আছিল লাঠি আৰু বাঁহৰ কামি।

কৃষকসকলে এইদৰে দলে-বলে জিৰণি শিবিৰত উপস্থিত হোৱাত উপায়ুক্ত এণ্ডাৰছনে তেওঁলোকক তৎকালেই ঘৰাঘৰি যাবৰ কাৰণে নিৰ্দেশ দিয়ে যদিও তেওঁলোকে তাতেই অৱস্থান কৰি থকাত উপায়ুক্তই পুলিচ অধীক্ষকক শক্তি প্ৰয়োগ কৰি হ'লেও কৃষকসকলক তাৰপৰা আঁতৰাই পঠিয়াবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। সেই নিৰ্দেশনা অনুযায়ী পুলিচ অধীক্ষকে কৃষকসকলক শক্তি প্ৰয়োগ কৰি খেদিবলৈ চেষ্টা কৰোঁতে কৃষকসকল উত্তেজিত হৈ লাঠি জোকাৰি, দলি-ফৰ্মুটি মাৰি ওচৰ চাপিহে আহিল। দলি-চপৰাৰ খুন্দাত পুলিচ-মিলিটাৰী, প্ৰশাসনিক বিষয়া কোনেও চকু মেলিব পৰা নাছিল। তেনে অৱস্থাত উপায়ুক্তই পুলিচ অধীক্ষকক গুলীচালনা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। ইয়াৰ ফলত বেচৰকাৰী হিচাপ অনুযায়ী ১৪০জন কৃষকৰ মৃত্যু আৰু ১৫০জন আহত হয়। আনহাতে, চৰকাৰী হিচাপ মতে ১৫জনৰ মৃত্যু আৰু ৩৭জন আহত হয়।

পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহ ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদী চৰকাৰে অতি কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰিছিল। এই বিদ্ৰোহত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ অপৰাধত চৰকাৰী ভাষ্য মতে, মুঠতে ৩৭জন কৃষকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি বিচাৰ কৰা হৈছিল। মঙলদৈৰ মহকুমাধিপতি ৰেনছম চাহাবে বিচাৰ কাৰ্য সমাধা কৰিছিল। এই বিদ্ৰোহত গ্ৰেপ্তাৰ কৰা লোকসকলৰ ভিতৰত আকলু শ্বেখ আৰু অন্যান্য ছয়জনক শাস্তি প্ৰদান কৰা হয়। বাকী সকলোকে মুকলি কৰি দিয়ে।

যদিও অসমত ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদী শাসনে ঊনবিংশ শতিকাত সংঘটিত হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহসমূহ দমন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল, কিন্তু ১৮৬১ চনৰপৰা চলি অহা এইলানি কৃষক বিদ্ৰোহে পৰৱৰ্তী সময়ত অসমীয়া জনগণক স্বাধীনতা সংগ্ৰামত অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল।

৩.৪ : জনজাতীয় বিদ্রোহ

ব্রিটিছ শাসনৰ আৰম্ভণিৰেপৰা অসমত এটাৰ পিছত আনটো বিদ্রোহ সংঘটিত হৈছিল। ভৈয়াম অঞ্চলত হোৱা কৃষক বিদ্রোহৰ সমান্তৰালকৈ অসমৰ পাহাৰীয়া জনজাতি লোকসকলৰ মাজতো ব্রিটিছ ঔপনিবেশিক শাসনৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ সংগ্ৰাম হৈছিল।

৩.৪.০১ : জয়ন্তীয়া বিদ্রোহ

জয়ন্তীয়া ৰাজ্য ১৮৩৫ চনত ৰজা বাজেন্দ্ৰ সিঙৰ হাতৰপৰা ইংৰাজৰ হাতলৈ যায়। জয়ন্তীয়া পাহাৰ কোম্পানীৰ ৰাজ্যৰ সৈতে চামিল কৰাত স্বাভাৱিকতে স্বাধীনচেতীয়া জয়ন্তীয়া জনজাতিসকল বিক্ষুব্ধ হৈ আছিল। ভূমি দখলতকৈও ব্রিটিছ প্ৰশাসকৰ উদ্ভুতগুলিৰ কাৰণে চিটেং বা জয়ন্তীয়াসকল অসন্তুষ্ট হৈ পৰিছিল। ইংৰাজ ৰাজনৈতিক প্ৰতিনিধিৰ (Political Agent) তলত দেৱানী আৰু ফৌজদাৰী বিচাৰৰ ভাৰ দিয়া হৈছিল দলৈসকলক। বিদেশী প্ৰশাসনে তাতো দোষ উলিয়াইছিল। ব্রিটিছ প্ৰশাসনে জনজাতিসকলে মুকলিকৈ সামূহিকভাৱে মাছ ধৰা আৰু খৰি-খেৰ সংগ্ৰহ কৰা অঞ্চলসমূহৰ ওপৰত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰি ৰাজহ সংগ্ৰহৰ বাট উলিয়াইছিল। তদুপৰি জয়ন্তীয়াসকলৰ ধৰ্মীয় আৰু পৰম্পৰাগত অনুষ্ঠান পৰ্ব তথা সামাজিক জীৱনত হস্তক্ষেপ, পূৰ্বৰেপৰা ব্যৱহাৰ কৰি অহা অস্ত্ৰৰ ওপৰত নিষেধাজ্ঞা আৰু অনুশাসনে স্বাধীনচেতীয়া পাহাৰীয়া জনজাতিটোক ইংৰাজ বিদ্বেষী কৰি তুলিছিল। এই পৰিস্থিতিত তেওঁলোকে চৰ্দাৰ আৰু দলৈসকলৰ সৈতে গাঁৱৰ সভাত মিলিত হৈছিল আৰু ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহৰ প্ৰস্তুতি পৰ্ব চলাইছিল। আনহাতে, কোনোদিনে নগদ ধন হিচাপে কৰ-কাটল দি নোপোৱা জয়ন্তীয়াসকলৰ ওপৰত ব্রিটিছে কৰ্তৃত্ব জাহিৰ কৰিবলৈ ঘৰ কৰ, আয়কৰ আদি বহুৱাইছিল।

প্ৰথমতে ব্রিটিছে ঘৰ কৰ প্ৰৱৰ্তন কৰাৰ সময়তে জোৱাইৰ তহচিলদাৰজনক আঁতৰাই থৈ জয়ন্তীয়াসকলে বিদ্রোহৰ সূচনা কৰে। এই বাতৰি বিয়পি পৰাৰ লগে লগে জয়ন্তীপুৰ, মূলাগোল, জাফলং, ছেৰা আদি অঞ্চলতো বিদ্রোহৰ আৰম্ভণি হয়। ব্রিটিছ প্ৰশাসনে কঠোৰ নীতি গ্ৰহণ কৰাত ১৮৬১ চনত উকিয়াং নবাৰ নেতৃত্বত জয়ন্তীয়াসকলে ব্রিটিছৰ বিৰুদ্ধে সজোৰে বিদ্রোহ ঘোষণা কৰে। তেওঁলোক জোৱাইৰ ওচৰত এক সভাত মিলিত হৈ জয়ন্তীয়া পাহাৰৰপৰা ব্রিটিছৰ ৰাজনৈতিক কৰ্তৃত্ব ওফৰাই তাত জয়ন্তীয়াসকলৰ স্বাধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বাবে প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ হৈছিল। জয়ন্তীয়াসকলে ১৮৬২ চনৰ ১৭ জানুৱাৰী তাৰিখে জোৱাইত থকা ব্রিটিছ ছাউনীত অতৰ্কিতে আক্ৰমণ কৰে। বিদ্রোহীসকলে জোৱাই-চেৰাপুঞ্জী আৰু চেৰাপুঞ্জী-জয়ন্তীপুৰৰ মাজৰ দুয়োটা পথেই আগতীয়াকৈ অৱৰোধ কৰি ৰাখিছিল। জয়ন্তীয়াসকলৰ ওপৰত ব্রিটিছ চৰকাৰে নিয়োগ কৰা ৪৪ নং দেশীয় পদাতিক আৰু ৩৩ নং বেংগল মিলিটাৰী পুলিচ বাহিনীৰ লোকে অমানুষিক অত্যাচাৰ আৰম্ভ কৰিছিল। বিদ্রোহীসকলেও প্ৰতিপক্ষৰ অসংখ্য লোকক হত্যা কৰিছিল। দুয়োপক্ষৰ মাজত তীব্ৰ সংঘৰ্ষ অব্যাহত থকাৰ সময়তে ইংৰাজ প্ৰশাসনে ইষ্টাৰ্ণ কামাণ্ডাৰ ব্ৰিগেডিয়াৰ জেনেৰেল জি ডি স্বাৰাৰছক সমগ্ৰ জয়ন্তীয়া পাহাৰৰ ওপৰত সামৰিক আৰু অসামৰিক কৰ্তৃত্ব প্ৰদান কৰাৰ

লগতে বি ডব্লিউ মটনক খাচী-জয়ন্তীয়া পাহাৰৰ ডেপুটী কমিছনাৰ নিয়োগ কৰিছিল। আনহাতে, নেৰানেপেৰা চৰকাৰী আক্ৰমণৰ ফলত জয়ন্তীয়া বিদ্ৰোহীসকলৰো শক্তি ক্ৰমান্বয়ে হ্ৰাস পাই আহিব ধৰিছিল। ব্ৰিটিছ চৰকাৰেও বিদ্ৰোহীসকলে স্বেচ্ছাই আত্মসমৰ্পণ কৰিলে সাধাৰণ ক্ষমা প্ৰদানৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল আৰু তেওঁলোকৰ নেতা উকিয়াং নবাক কোনো লোকে জীৱন্তে ধৰি ব্ৰিটিছক গতাই দিলে তেওঁক ১০০০ টকা পুৰস্কাৰ দিয়াৰ কথা ঘোষণা কৰিছিল। অৱশেষত উকিয়াং নবা ব্ৰিটিছৰ হাতত ধৰা পৰে আৰু বহু লোকৰ উপস্থিতিত ব্ৰিটিছে জোৱাইত ফাঁচীকাঠত ওলমায়। এই ঘটনাই জয়ন্তীয়া বিদ্ৰোহীসকলৰ উৎসাহ ভালেখিনি হ্ৰাস কৰিছিল আৰু বহুতেই স্বেচ্ছাই আত্মসমৰ্পণৰ বাট বাছি লৈছিল। এনেদৰেই ১৮৬৩ চনৰ ভিতৰত জয়ন্তীয়া বিদ্ৰোহৰ পৰিসমাপ্তি ঘটে।

৩.৪.০২ : উত্তৰ কাছাৰৰ বিদ্ৰোহ :

ব্ৰিটিছৰ শাসনকালত পাহাৰীয়া জনজাতীয় বিদ্ৰোহৰ ভিতৰত ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে শম্ভুধন কছাৰীৰ নেতৃত্বত উত্তৰ কাছাৰত সংঘটিত হোৱা বিদ্ৰোহ আছিল উল্লেখনীয়। এই বিদ্ৰোহৰ কেন্দ্ৰস্থল আছিল মাইবং। ১৮৮১-৮২ৰ এবছৰ কাল ধৰি এই বিদ্ৰোহ চলিছিল। ১৮৮০ চনত ব্ৰিটিছ চৰকাৰে উত্তৰ কাছাৰৰ ওপৰত আংগামী নগাসকলৰ আক্ৰমণ প্ৰতিহত কৰিবলৈ ১০০জন কুকী লোকেৰে কুকী বাহিনী এটা গঠন কৰিছিল। লগতে এই অঞ্চলৰ জনজাতিসকলক বশীভূত কৰি ৰাখিবলৈ ইংৰাজ বিষয়া এজনক মকৰল কৰিছিল। এই সকলোবোৰ কাৰণতে শম্ভুধন কছাৰীৰ নেতৃত্বত বিদ্ৰোহৰ সূত্ৰপাত হৈছিল।

এই বিদ্ৰোহত বিদ্ৰোহীসকলে ব্ৰিটিছ চৰকাৰে নিৰ্মাণ কৰা ঘৰ-দুৱাৰসমূহ অগ্নিসংযোগ কৰি ধ্বংস কৰিছিল। গুণজুঙত বিদ্ৰোহীসকলে দুজন ব্ৰিটিছ বিষয়াৰ ভৃত্য আৰু এজন পুলিচক হত্যা কৰে। ইয়াৰ পিছত বিদ্ৰোহীসকলে মাইবঙতো চৰকাৰীপক্ষক অতৰ্কিতে আক্ৰমণ কৰে। দুয়োপক্ষৰ মাজৰ তীব্ৰ সংঘৰ্ষৰ ফলত বিদ্ৰোহীসকলৰ ভালেমান মৃত্যুমুখত পৰে। চৰকাৰী মেজৰ বয়দো গুৰুতৰভাৱে আহত হয় আৰু কিছুদিন পিছত মৃত্যুবৰণ কৰে। এই বিদ্ৰোহৰ নেতা শম্ভুধন কছাৰীৰ পিছত কি হ'ল একো জনা নাযায়।

৩.৪.০৩ : নগা জনগোষ্ঠীৰ বিদ্ৰোহ :

ব্ৰিটিছৰ ৰাজনৈতিক নিয়ন্ত্ৰণ নগা জনজাতিসকলেও পছন্দ কৰা নাছিল। ফলস্বৰূপে ব্ৰিটিছ অধিকৃত নগা ৰাজ্যসমূহত আৰম্ভণিৰেপৰা অসন্তোষৰ বা বলি আছিল। নগাসকলে ১৮৭৮ চনত এজন ব্ৰিটিছ বিষয়া ডামাণ্টক তেওঁৰ নিৰাপত্তাৰক্ষীসহ হত্যা কৰি স্বাধীনতাৰ প্ৰতি থকা হেপাহৰ পৰিচয় দিছিল। ক'হিমাও বিদ্ৰোহীসকলে ভালেমান দিন অৱৰোধ কৰি ৰাখিছিল। অংগামী নগাসকলৰ এই বিদ্ৰোহ কৰ্ণেল জনষ্টোনে কঠোৰভাৱে দমন কৰিছিল।

৩.৫ : মণিপুৰৰ বিদ্ৰোহ

মণিপুৰ ৰাজ্য অসম প্ৰশাসনৰ বাহিৰত আছিল। ভালেমান বছৰৰ পূৰ্বৰপৰাই মণিপুৰ ব্ৰিটিছৰ দ্বাৰা আশ্ৰিত আৰু স্বীকৃত দেশীয় ৰাজ্যৰূপে বৰ্তি আছিল। মণিপুৰত সিংহাসন লাভৰ বাবে ১৮৯০ চনত ৰাজপৰিয়ালৰ সদস্যসকলৰ মাজত এক গৃহ কন্দলৰ সূচনা

হৈছিল। এই উত্তৰাধিকাৰীৰ যুদ্ধত অসমৰ চীফ কমিছনাৰে অনাহকতে হস্তক্ষেপ কৰিছিল। ইংৰাজৰ উপস্থিতিৰ সুবিধা গ্ৰহণ কৰি যুৱৰাজ কুলচন্দ্ৰই মহাৰাজ সুৰচন্দ্ৰক সিংহাসনচ্যুত কৰি নিজেই ৰজা হয় (২১ ছেপ্টেম্বৰ, ১৮৯০)। সুৰচন্দ্ৰই ইংৰাজৰ সহায় ভিক্ষা কৰিছিল যদিও তেওঁলোকে কুলচন্দ্ৰকহে মণিপুৰৰ ৰজা হিচাপে স্বীকৃতি দিয়ে। কিন্তু তলে তলে চলি থকা ব্ৰিটিছ বিৰোধী বিদ্রোহৰ মূল নেতা সেনাপতি টিকেन्द्रজিতক দেশান্তৰিত কৰিবলৈ ব্ৰিটিছে নতুন ৰজা কুলচন্দ্ৰক হেঁচা প্ৰয়োগ কৰিলে। কিন্তু দেশৰ স্বাধীনতা ৰক্ষাৰ হকে কাম কৰা জনপ্ৰিয় নেতাজনক ব্ৰিটিছৰ কথা মতে দেশান্তৰিত কৰাটো কুলচন্দ্ৰৰ কাৰণে সহজ কথা নাছিল। সেয়ে অসমৰ চীফ কমিছনাৰ জে ডব্লিউ কুইণ্টন আৰু চাৰিজন ইউৰোপীয় বিষয়াই তেওঁক ধৰিবলৈ নিজেই অহাত স্বাধীনতা প্ৰয়াসী মণিপুৰীসকলে আটাইকেইজনকে হত্যা কৰে। এই ঘটনাৰ প্ৰতিশোধ ল'বলৈ এটা শক্তিশালী সৈন্য বাহিনী মণিপুৰলৈ পঠিয়ায়। ইংৰাজ বাহিনী বীৰ সেনাপতি টিকেन्द्रজিতক ধৰিবলৈ সক্ষম হয়। ব্ৰিটিছ বিষয়াক হত্যা কৰা, ব্ৰিটিছ শাসনৰ বিৰোধিতা কৰাৰ অপৰাধত টিকেन्द्रজিতক ফাঁচী দিয়া হয়। ৰজা কুলচন্দ্ৰক নিৰ্বাসন দণ্ড দিয়া হয়। এজন মণিপুৰী কোঁৱৰ নাবালক চুড়চন্দ্ৰক ৰজা ঘোষণা কৰা হয় (ছেপ্টেম্বৰ, ১৮৯১)। ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ প্ৰতিনিধিজনক ৰজা নাবালক হোৱা বাবে মণিপুৰৰ প্ৰশাসনিক দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা হয়। মণিপুৰে আটাই লাখ টকা বিদ্রোহৰ ক্ষতিপূৰণ ব্ৰিটিছ চৰকাৰক দিয়াৰ উপৰি বছৰি ৫০,০০০ টকা পৰিশোধ কৰিব লগা হৈছিল। এইদৰেই মণিপুৰ ৰাজ্যত ইংৰাজৰ আধিপত্য স্থাপিত হৈছিল।

মূল কথা

- অসমত ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ইংৰাজ শাসন প্ৰতিষ্ঠিত হোৱাৰ পিছৰেপৰা বিদেশী শাসনৰ অৱসান ঘটাবলৈ বিভিন্ন ৰাজনৈতিক বিদ্রোহ সংঘটিত হৈছিল। ১৮২৮-৩০ খ্ৰীষ্টাব্দত সংঘটিত হোৱা গোমধৰ কোঁৱৰ আৰু গদাধৰৰ বিদ্রোহৰ পিছত ১৮৫৭ চনত অসমতো সৰ্বভাৰতীয় বিদ্রোহৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল। অসমত মণিৰাম দেৱানৰ নেতৃত্বত ১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্রোহৰ সুযোগ লৈ ব্ৰিটিছক অসমৰ শাসনৰপৰা ওফৰাই আহোম ৰাজকোঁৱৰক সিংহাসনত বহুওৱাৰ চেষ্টা ব্যৰ্থ হৈছিল। মণিৰাম দেৱান আৰু পিয়লি বৰুৱাৰ ফাঁচী হয়।
- উনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে অসমত কেইবালানিও কৃষক বিদ্রোহ হৈছিল। ফুলগুৰিত ১৮৬১ চনত প্ৰথমটো কৃষক বিদ্রোহ সংঘটিত হৈছিল। এই বিদ্রোহত লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ নামৰ এজন চৰকাৰী বিষয়াৰ বিদ্রোহীৰ হাতত মৃত্যু হৈছিল। ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে এই বিদ্রোহ কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰে।
- ফুলগুৰি ধাৰাৰ পিছতো ১৮৯৩-৯৪ চনত কৃষকে ব্ৰিটিছৰ ৰাজহ বৃদ্ধিৰ প্ৰতিবাদত বিদ্রোহ কৰিছিল। এইলানি বিদ্রোহ দৰং জিলাৰ পথৰুঘাট, কামৰূপ জিলাৰ ৰঙিয়া, লচিমা, সৰ্থেবাৰী আদি নামনি অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত সংঘটিত হৈছিল।
- ব্ৰিটিছ শাসনৰপৰা মুক্তি বিচাৰি পাহাৰীয়া জনজাতিসকলেও উত্তৰ কাছাৰ, নগাভূমি আৰু মণিপুৰ আদিত বিদ্রোহ ঘোষণা কৰিছিল। জনজাতিসমূহৰ এই বিদ্রোহো ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে দমন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

অ নু শী ল নী

অতি চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন :

- ১। ব্ৰিটিছ শাসন প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ পিছত অসমৰ ৰাজহ সংগ্ৰহৰ পদ্ধতিৰ কি পৰিৱৰ্তন হৈছিল?
- ২। কোন চনত মফট মিলচ অসমলৈ আহিছিল?
- ৩। কেএগসকল কোন আছিল?
- ৪। অসমত ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্ব কোনে দিছিল?
- ৫। ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহত অসমৰ বিদ্ৰোহীসকলে কোন আহোম ৰাজকোঁৱৰক পুনৰাই আহোম সিংহাসনত বহুৱাব খুজিছিল?
- ৬। মণিৰাম দেৱানক কোন বাঙালী মুক্তিযোদ্ধাৰে সহায় কৰিছিল?
- ৭। মণিৰাম দেৱানৰ লগত আৰু কোন ফাঁচীকাঠত ওলমিব লগা হৈছিল?
- ৮। কোনে মণিৰাম দেৱানৰ বিচাৰ কৰিছিল?
- ৯। অসমৰ ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ বিফলতাৰ দুটা কাৰণ উল্লেখ কৰা।
- ১০। কোন কোন চনত টিকট কৰ আৰু আয়কৰ প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছিল?
- ১১। ব্ৰিটিছৰ দিনত অসমৰ কৃষকৰ দুৰৱস্থাৰ দুটা কাৰণ লিখা।
- ১২। লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ কোন আছিল?
- ১৩। ফুলগুৰিৰ ধাৰা কেতিয়া সংঘটিত হৈছিল?
- ১৪। ৰঙিয়াৰ কৃষক বিদ্ৰোহ কেতিয়া সংঘটিত হৈছিল?
- ১৫। লচিমা ক'ত অৱস্থিত?
- ১৬। লচিমাৰ কৃষক বিদ্ৰোহ কেতিয়া সংঘটিত হৈছিল?
- ১৭। পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহ কেতিয়া হৈছিল?
- ১৮। ১৮৬১ চনত জয়ন্তীয়া বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্ব কোনে দিছিল?
- ১৯। ১৮৮১ চনত উত্তৰ কাছাৰৰ জনজাতীয় বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্ব কোনে দিছিল?
- ২০। টিকেদ্রজিতক কোনে মৃত্যুদণ্ডেৰে দণ্ডিত কৰিছিল?
- ২১। জে ডব্লিউ কুইণ্টনক কোন চনত হত্যা কৰিছিল?

দীঘল উত্তৰৰ প্ৰশ্ন :

- ১। ১৮৫৭-৫৮ চনৰ বিদ্ৰোহৰ কাৰণ সম্পৰ্কে চমুকৈ আলোচনা কৰা।
- ২। অসমত ১৮৫৭-৫৮ চনৰ বিদ্ৰোহত মণিৰাম দেৱানৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।
- ৩। কি কি কাৰণত অসমত ১৮৫৭-৫৮ চনৰ বিদ্ৰোহ ব্যৰ্থ হৈছিল আলোচনা কৰা।
- ৪। অসমত ১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহৰ গুৰুত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।

- ৫। ফুলগুৰি ধাৰাৰ ওপৰত এটি টোকা লিখা।
- ৬। ১৮৯৪ চনত উত্তৰ কামৰূপত সংঘটিত হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।
- ৭। ১৮৯৪ চনত পথৰুঘাটত সংঘটিত হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহৰ এটি খতিয়ান দাঙি ধৰা।
- ৮। ১৮৫০ চনত ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে জয়ন্তীয়াসকলে কৰা বিদ্ৰোহৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখা।
- ৯। ১৮৯১ চনত মণিপুৰত টিকেদ্রজিতৰ নেতৃত্বত ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে হোৱা বিদ্ৰোহৰ বিষয়ে লিখা।

চমু টোকা লিখা :

- ১। অসমত ইংৰাজে প্ৰৱৰ্তন কৰা ৰাজহ ব্যৱস্থা।
- ২। মণিৰাম দেৱান
- ৩। ফুলগুৰি ধাৰা
- ৪। লচিমাৰ কৃষক বিদ্ৰোহ
- ৫। পথৰুঘাটৰ ৰণ
- ৬। অসমত কৃষক বিদ্ৰোহৰ গুৰুত্ব
- ৭। টিকেদ্রজিৎ